УШАГЛАР ҮЧҮН БӨЈҮК

ХӘБӘР вердијимиз кими, Јазычылар Иттифагында ушаг әдәбијјатына һәср едилмиш мүшавирә кечирилмишдир.

Јазычылар Иттифагы идарә һеј'әтинин катиби **Һүсејн Аббасзадә** јығынчағы кириш сөзү илә ачараг ушаг әдәбијјатынын даһа да инкишаф етдирилмәсинә, сәнәткарлыг сәвијјәсинин јүксәлдилмәсинә олан тәләбатдан бәһс етди; ушаглар вә кәнчләр үчүн јазылан әсәрләрин идеја-бәдии кејфијјәтинин артырылмасына партија гајғысыны јени нәслин тәрбијәси ишиндә сөз сәнәтинин мүстәсна ролуну бир даһа нүмајиш етдирән күчлү ичтимаи-сијаси амил кими гијмәтләндирди. Көстәрди ки, Сов.ИКП МК-нын «1976—1980-чи илләрдә ССРИ халг тәсәррүфаты инкишафынын әсас истигамәтләри лајиһәси»ндә идеоложи ишимизин башлыча саһәләриндән бири кими ушаг әдәбијјатынын инкишафы, ушаглар үчүн даһа чох вә даһа кејфијјәтли китаблар бурахылмасы зәрурәтинин гејд олунмасы јазычылар вә нәшријјат ишчиләри гаршысында бөјүк вәзифәләр гојур. Буна көрә дә ушаг әдәбијјатымызын вәзијјәти вә перспективләри барәдә чидди дүшүнмәк еһтијачы өзүнү ајдын һисс етдирир.

Јазычы **Әләвијјә Бабајева** «Ушаг әдәбијјатынын әсас ичтимаи-тәрбијәви истигамәти вә гаршыда дуран вәзифәләр» мөвзусунда мә'рузә етди. О, «сон бәдии јарадычылыг бешиллији»ндә халгын һәјатында баш верән ичтимаи-сијаси һадисәләрин әдәбијјатымызда нә шәкилдә әкс етдирилмәсиндән, чәмијјәтимизин мә'нәви јүксәлишиндә сәнәтин вә о чүмләдән, ушаглар үчүн јазылан бәдии әсәрләрин әһәмијјәтиндән данышды. Көстәрди ки, әлинә алдығы илк китаб ушағын талејиндә чох бөјүк рол ојнајыр.

Бу китаб охунаглы олурса, ушағы чәлб едирсә, хатириндә силинмәз изләр гојурса кәләчәкдә онун сәнәтә, әдәбијјата, үмумијјәтлә, һәјата бағланмасына күчлү тәкан верә биләр. Бәдии сәнәт һәмишә инсанла јанашы аддымлајыр вә дүнјаны дәрк етмәкдә она көмәк едир; онун мә'нәви вә интеллектуал јүксәлишиндә ән бачарыглы тәрбијәчи вә ән тәчрүбәли мүәллимдән аз иш көрмүр.

Ушаг әдәбијјаты мәсәләләри һәмишә партијамызын, дөвләтимизин диггәт мәркәзиндә дајанмышдыр. Сов.ИКП МК-нын Совет ушаг әдәбијјатыны даһа да инкишаф етдирмәк тәдбирләри һаггында гәрарында јени нәсил үчүн јүксәк кејфијјәтли бәдии әсәрләр јарадылмасы саһәсиндә газандығымыз наилијјәтләр көстәрилмәклә јанашы, белә бир чәһәтә дә диггәт јетирилмишдир ки, өлкәмиздә ушаг әдәбијјатынын мөвчуд тәләбләрә лазымынча чаваб верә билмәси үчүн һәлә чох иш көрүлмәлидир. Бу бахымдан Азәрбајчанда ушаг әдәбијјатынын мәнзәрәсини әкс етдирмәк, наилијјәтләрини гијмәтләндирмәк, гүсурларыны, зәиф чәһәтләрини арашдырмаг вә бунлардан нәтичә чыхармаг мүһүм јарадычылыг вәзифәләримиздәндир.

Мә'рузәчи Азәрбајчан ушаг әдәбијјатынын зәнкин ән'әнәләриндән, кәнч нәслин тәрбијәсиндә бәдии әдәбијјатын ролуну классикләримизин нечә јүксәк гијмәтләндирмәләриндән бәһс етди; хејли мүддәт бундан әввәл јаранмыш көзәл ушаг ше'ри нүмунәләринин инди дә дилләр әзбәри олмасынын сәбәбини онларын јүксәк сәнәткарлыг кејфијјәтләри, бәдии гүдрәти, халгын һәјаты вә мә'нәвијјатына јахындан бағлылығы илә әсасландырды. Көстәрди ки, биз ушаг әдәбијјатымызын бир сыра классик нүмунәләри илә фәхр едә биләрик. Бу ше'рләри нә вахт ешитмишик, нә вахт әзбәрләмишик? Адама елә кәлир ки, лап чохдан, дил ачмаға башладығымыз күндән. Ушаг әдәбијјатымызын көзәл нүмунәләри әлимиздән тутуб бизә поезија аләминә, сәнәт аләминә кедән кениш јоллары нишан вериб. Садә бәдии дил вә сәмимијјәт, конкретлик, балачаларын психолокијасына јахынлыг Ә. Сабирин, А. Сәһһәтин, А. Шаигин ушаг ше'рләринин әсас мәзијјәтидир. Сонралар бу кејфијјәт М. Мүшфигин, М. Сејидзадәнин, М. Дилбазинин, М. Рзагулузадәнин, Ә. Аббасовун ше'р, поема вә пјесләриндә давам вә инкишаф етдирилмишдир. Инди әдәбијјатымызда ушаг јазычыларынын јени нәсли јетишмишдир. Онлар ушаг әдәбијјатымызын инкишафы, тәзә мөвзуларла вә әлван бәдии формаларла зәнкинләшмәси үчүн чидди јарадычылыг ахтарышлары апарырлар. Зејнал Чаббарзадәнин, Тејмур Елчинин, Ханымана Әлибәјлинин, Илјас Тапдығын, Һәбибә Зејналованын, Һикмәт Зијанын, Халидә Һасилованын, Емин Маһмудовун, Мәстан Әлијевин, Тофиг Маһмудун, Тофиг Мүтәллибовун, Чаһанкир Мәммәдовун, Заһид Хәлилин, Сабир Мәммәдзадәнин бир сыра уғурлу әсәрләри мәһз идеја-бәдии сәвијјәчә мүасир тәләбләрә ујғун олдуғуна, әдәбијјатымызын зәнкин ән'әнәләринә әсасландығына көрә ушагларын дилинин әзбәридир.

Сонра мә'рузәчи ушаг әдәбијјатымызын мүасир вәзијјәтини конкрет нүмунәләр әсасында тәһлил етди; ајры-ајры јазычыларын јарадычылығыны сәчијјәләндирмәјә чалышды.

Көстәрди ки, Илјас Тапдығын бә'зи ше'рләриндә мүхтәлиф сәнәт саһибләринин әмәји тәбии, чанлы лөвһәләрлә ушаглара севдирилир; поетик форма ахтарышларынын уғурлу бәһрәси мүшаһидә олунур. М. Дилбазинин, Әли Кәримин балачалар үчүн јазылмыш ше'р вә поемалары да бу чәһәтдән нүмунә сајыла биләр.

Ше'рдә чазибәдарлыг, һәрарәт, сәмимијјәт чатышмајанда мараглы мөвзу да тә'сирдән дүшүр. Бә'зән мүәллиф ушағын диггәтини чәлб етмәк үчүн ше'ри бир нөв, әјләнчәјә чевирир. Әсәрләрдә кәрәксиз сөз ојуну ушағын диггәтини мә'на вә мәзмундан јајындырмамалыдыр.

Үмумијјәтлә, ушаглар үчүн јазылан әсәрләрдә дил мәсәләсинә, бәдии форма ахтарышына, ифадәләрин поетиклијинә, конкрет вә јығчамлығына хүсуси диггәт вермәк лазымдыр. Вахты илә Сәмәд Вурғун ушаг әдәбијјатымыздан бәһс едәркән јазырды: «Бә'зи шаирләримиздә инсаф јохдур. Онлар һәјат һәгигәтләрини дедикләри заман риторика, гансыз, чансыз рәгәмләр, зөвгсүз вә гуру сәһнәләр јарадараг ушагларымыза әзбәрләдирләр... Ше'р вә сәнәт адына бөһтан олан белә халтура бизим балалара нә кими бәдии зөвг верә биләр?». Халг шаиринин бу сөзләри ушаг әдәбијјаты илә мәшғул олан һәр бир гәләм саһибинин гулағында сырға олмалыдыр.

Ушагларымыз мүгәддәс ана дилини китаблардан өјрәнирләр. Бу дилин көзәллијини, сонсуз поетик имканларыны өвладларымыза кичик јашларындан севдирмәји бачармалыјыг.

Натиг, Меһди Сејидзадәнин, Микајыл Рзагулузадәнин, Тофиг Маһмудун, Һикмәт Зијанын сон китабларыны хатырладараг онларын бир сыра ше'рини бу бахымдан ушаг әдәбијјатымызын јахшы нүмунәләри кими гијмәтләндирди.

Мә'рузәчи дил вә бәдии ифадә мәсәләләриндән, сәнәткарлыг хүсусијјәтләриндән данышаркән гејд етди ки, ушаг әдәбијјатымызда нағыл, әфсанә формасы кениш јер тутур. Елә нағыл-повестләр, нағыл-һекајәләр дә вардыр ки, тәкчә ушаглар үчүн јазылмајыб; анчаг чохдан ушагларын севимли әсәрләринә чеврилиб. Сүлејман Рәһимовун «Кәсилмәјән кишнәрти», Әли Вәлијевин «Мадарын дастаны», Әнвәр Мәммәдханлынын «Әфсанәви дағлар», Меһди Сејидзадәнин «Нәркиз» әсәрләри, бизчә, јенијетмәләр вә кәнчләр үчүн јазылан әсәрләрин көзәл нүмунәләриндәндир. Мараглыдыр ки, сонракы нәсилләрдән олан јазычыларымызын вә чаванларын јарадычылығында да халг әдәбијјатындан кәлмә мөвзу вә формалара мејл күчлүдүр. Мирварид Дилбазинин нағыл-поемалары вә нығыл-пјесләри, Әзизә Әһмәдованын нағыл-һекајәләри, Мәстан Әлијевин «Бир аз овчу, бир аз копчу Ибишин мачәралары» поемасы дедикләримизи тәсдиг едир.

«Данијарын көзләри» нағыл-һекајәсиндә гардаш халг фолклорундан сечдији әфсанәни Халидә Һасилова мүасир һәјатла әлагәләндирә билмишдир. Һәбибә Зејналованын «Сүнбүл укланын сәркүзәштләри» повестиндә, Ханымана Әлибәјлинин «Довшанын ад күнү» поемасында да фолклор елементләри вар. Шүбһәсиз ки, халг әдәбијјатымызын зәнкин хәзинәси бундан сонра да ушаг әдәбијјатымыза јени-јени идеја вә мөвзу, бәдии форма вә ифадә васитәләри верәчәкдир. Лакин бир чәһәт нараһатчылыг доғурур ки, әсәрләрдә бә'зән өвладларымызын индики дүнјакөрүшү, зөвгү, ағлы лајигинчә нәзәрә алынмыр. Бунунла әлагәдар, мә'рузәчи сон вахтлар мәтбуатда вә ушаг китабларында бир-бирини тәкрар едән зәиф, поетик күчдән мәһрум, илһамсыз, зөвгсүз јазылар үзәриндә дајанды. Көстәрди ки, бүтүн дејилән нөгсанлара бахмајараг, үмумијјәтлә, Азәрбајчан ушаг јазычыларынын јахшы әсәрләриндә мүасир варлығын тәрәннүмүнә мејл, инсана вә онун әмәјинә мәһәббәт ојатмаг арзусу кетдикчә күчләнир. Бу саһәдә «Кәјәрчин» вә «Пионер» журналлары, «Азәрбајчан пионери» гәзети сәмәрәли иш көрүр.

Сонра мә'рузәчи чидди ичтимаи-сијаси мөвзуларын әсәрләрә кәтирилмәси зәрурәтиндән данышды. Вәтән мәһәббәти, ингилаби-тарихи кечмишимиз, совет халгларынын гардашлығы вә саир мөвзуларын ушаг әдәбијјатынын кәләчәк инкишафы үчүн кениш имканлар ачдығындан бәһс етди. Күчлү вәтәнпәрвәрлик һисси ашылајан әсәрләрә олан еһтијачын мүасир дөврдә даһа да күчләндијини нәзәрә чатдырды; бу саһәдә ушаг әдәбијјаты гаршысында дуран вәзифәләр барәдә өз рә'ј вә мүлаһизәләрини билдирди. Гејд етди ки, ушаға мүрәккәб һәјат һадисәләри барәдә данышмагдан горхмаг лазым дејил. Мәсәлә мөвзуда дејил, өлчү-бичини көзләмәкдә, ушаг тәбиәтинин хүсусијјәтләрини вә бәдии әдәбијјатын имканларыны дәгиг мүәјјәнләшдирмә к д ә д и р. Ушаглар үчүн јазылан әсәрләрдә јүксәк романтика олмалыдыр; јазычы јенијетмәнин әлиндән тутуб мүгәддәс һисcләр аләминә апаранда ону дахилән зәнкинләшдирмәли, дүшүндүрмәлидир. Јазычыларымыз индики ушагларын кениш дүнјакөрүшүнү, техники тәрәгги нәтичәсиндә һәр күн алдыглары мә'луматын онларын зөвг вә тәләбләриндә әсаслы дәјишиклик етдијини нәзәрә алмалыдырлар. Бүтүн бунлар мәктәб програмларына вә дәрсликләрә тәзәдән әл кәздирмәк зәрурәти доғурур.

Ушаглар үчүн јазылан нәср әсәрләриндән данышаркән, мә'рузәчи тәәссүфлә билдирди ки, биздә бу чүр әсәрләр поезија нүмунәләринә нисбәтән аздыр. Бу, насирләримиз гаршысында фәаллығы артырмаг тәләбини гојур. Натиг сон илләрдә ушаглар үчүн бурахылмыш әдәби мәһсуллар арасында Ејнулла Ағајевин «Гырмызы республика», Нәриман Сүлејмановун «Көј гуршағы», Һүлһүсејн Һүсејноғлунун «Сүбһ чағы», Әмир Мустафајевин «Дағларчанын ағ говағлары», Бајрам Һәсәновун «Ајаз», Телман Гарабағлынын «Анамын оғуллары» вә саир китабларын адыны чәкди, идеја-бәдии мәзијјәтләри үзәриндә дајанды.

Әләвијјә Бабајева деди ки, бә'зи кәнч јазычылар ушаг әдәбијјатына чидди мүнасибәт бәсләмирләр. О, һәм гәзет вә журналларда, һәм дә нәшријјатларда ушаг әсәрләринә тәләбкарлығы даһа да артырмағы күнүн вачиб проблеми кими ирәли сүрдү.

Мә'рузәдә сәһнә әсәрләринин балачаларын тә'лим-тәрбијәсиндә мүстәсна әһәмијјәтиндән; бу саһәдә драматургларымыз гаршысында дајанан вәзифәләрдән данышылды; сон илләрдә ушаглар вә кәнчләр үчүн јазылмыш пјесләрдән бәһс едәркән Кәнч Тамашачылар Театрында сәһнәјә гојулмуш «Тәзә шакирд» (Гылман Илкин) вә «Һәјатын астанасында» (Чаһанкир Мәммәдов) әсәрләринин ады чәкилди. Натиг жанрындан, мөвзусундан, һәчминдән асылы олмајараг бүтүн әсәрләрдә мүасирлик мәсәләсинин өн плана чәкилмәси зәрурәтиндән сөһбәт ачды вә гејд етди ки, јалныз дөврүмүзүн нәбзини тутмаг, халгын арзуларыны ифадә етмәк јолу илә кәнч нәслин еһтијачыны өдәмәк, онларын мә'нәви јүксәлишинә көмәк көстәрмәк мүмкүндүр.

Јазычы **Микајыл Рзагулузадә** јени јарадычылыг илинин ушаг әдәбијјатына һәср олунмуш мүшавирә илә башланмасыны мә'налы, тәгдирәлајиг бир һадисә кими гијмәтләндирди. Сонра көстәрди ки, биздә азјашлылар вә ашағы синифләрдә охујан ушаглар үчүн јазылан әсәрләрин әксәријјәти күлләр, чичәкләр, бөчәкләр, кәпәнәкләр, илин фәсилләри һаггын-

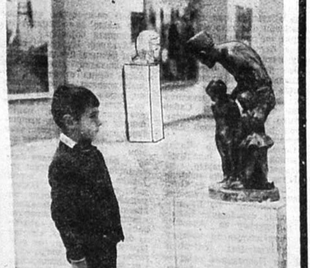

Фото-етүд.